

ÎNCETAREA CONTRACTELOR DE AGENȚIE

dr. Șerban DIACONESCU*

Résumé: *La cessation des contrats d'agence. La directive nr. 86-653/16.12.1986, a institué un dispositif de protection minimale des droit de l'agent en fin du contrat. La question de l'indemnité de fin de contrat a suscité en pratique le plus de difficultés parce que les divergences d'approche entre système français et système allemand de l'indemnité ont été maintenues par la directive, art. 17, qui ouvre aux Etats membres une faculté d'option: soit reconnaître à l'agent un droit à réparation du préjudice né de la fin du contrat (système français), soit payer à l'agent une indemnité liée à la perte de la clientèle (système français). Le code civile roumaine de 2011 qui consacre le règlement du contrat d'agence en droit interne, a opté pour la système d'indemnité, mais reconnaît à l'agent un droit de réclamer des dommages et intérêts en dépit de l'indemnité dont il bénéficie. Notre article propose des solutions pour les juges nationaux pour l'interprétation de la loi conformé à la directive.*

Mots clés: *contrat d'agence, fin du contrat; indemnité; réparation du préjudice; abus de droit.*

Cuvinte cheie: *contrat de agenție; încetarea contractului; despăgubire; repararea prejudiciului; abuz de drept*

Încheierea și executarea unui contract de agenție presupune, conform Codului civil (art. 2072) și a Directivei europene¹, o colaborare de durată pe o piață, în vederea cuceririi și fidelizării unei clientele. Avem de a face astfel cu un ansamblu obligațional în cuprinsul căruia unele obligații presupun o executare durabilă². Contractul vizează o formă de intermediere în distribuția de mărfuri și servicii, și obiectul său³ îl constituie, în fapt, o combinație între o formă atipică de reprezentare (obligația esențială este de a negocia contracte în numele și pe seama celeilalte părți, comitentul și nu neapărat de a încheia contracte) și diferite prestații privitoare la prezentarea și promovarea produselor care fac obiectul intermedierei⁴.

Caracterul "statornic" al relațiilor dintre părți și schimbul de informații la care obligă contractul, face ca regimul juridic al încetării contractului de agenție, să fie unul de protecție pentru agent. Conform art. 2094 C. civ., părțile nu pot deroga de la prevederile art. 2091 – 2092 C. civ., privitoare la indemnizația datorată în cazul încetării contractului de agenție, în defavoarea agentului, sub sancțiunea considerării clauzelor ca fiind nescrise. Prin urmare, o astfel de clauză nu va produce efecte de plin drept, fără a fi nevoie de o hotărâre judecătorească în acest sens⁵, fiind automat înlocuită cu dispozițiile imperative ale legii (art. 1255 al. 3 și 2 C. civ.).

În prezenta lucrare ne-am propus să tratăm principalele probleme legate de încetarea contractelor de agenție, în încercarea de a așeza, în tiparele dreptului nostru intern, interpretarea transpunerii reglementării europene, ținând seama de spiritul reglementării și de obiectivele urmărite. De aceea am considerat impotant a căuta și soluțiile juridice din dreptul francez, german italian sau englez pentru aceste probleme și a analiza în ce măsură acestea sunt compatibile cu reglementarea națională și tradițiile dreptului nostru.

Denunțarea unilaterală. Contractul de agenție poate fi încheiat pe durată determinată sau nedeterminată. Conform art. 2088 C.civ. (fostul art. 19 din legea nr. 509/2002), preluat după modelul Directivei europene (art. 14), contractul de agentie pe durata determinata care continua sa fie executat de parti dupa expirarea sa se considera transformat automat intr-un contract pe durata nedeterminata. Executarea de către ambele părți a prestațiilor și după împlinirea termenului, duce la prelungirea vechiului contract, cu toate clauzele sale, mai puțin durata care devine nedeterminată. Părțile au însă facultatea de a prevedea în contractul inițial că prelungirea tacită să fie tot pe o perioadă determinată.

În cazul contractului încheiat pe durată nedeterminată, oricare dintre părți poate denunța unilateral contractul cu acordarea obligatorie a unui preaviz (art. 2089 al. 1 C. civ.). Aparent avem doar o aplicație a principiului general care guvernează contractele pe durată nedeterminată, care permite denunțarea cu acordarea unui preaviz rezonabil (art. 1277 C. civ.). Doar că în cazul contractului de agenție, în aplicarea regulilor din cuprinsul Directivei, durata minimală a termenului de preaviz este fixată, legiuitorul român optând pentru varianta cu termene mai lungi în favoarea agentului⁶ ca și legea italiană⁷, spre deosebire de legea franceză⁸ care au optat pentru durata maximă a preavizului de trei luni. Norma se aplică și contractelor de agenție încheiate pe durată determinată în care părțile au prevăzut și facultatea de denunțare unilaterală.

Termenul de preaviz este cuprins obligatoriu între o lună și șase luni, proporțional cu numărul de ani în care contractul cu toate prelungirile și/sau reînnoirile sale a produs efecte. Părțile pot să convină termene de preaviz mai lungi, însă cele prevăzute pentru agent nu pot fi mai lungi decât cele prevăzute pentru comitent. În cazul contractului pe durată determinată transformat în contract pe durată nedeterminată, la calculul termenului de preaviz se va tine seama de întreaga perioada cumulata a contractului, cuprinzand atat durata determinata a contractului, cat si perioada in care acesta se considera pe durata nedeterminata. Daca partile nu stabilesc altfel, sfarsitul termenului de preaviz trebuie sa coincida cu sfarsitul unei luni calendaristice.

Se ridică întrebarea care este sancțiunea aplicabilă clauzei contractuale care ar prevedea un termen de preaviz mai scurt decât cel fixat de lege. Redactorii codului civil nu au inclus încălcarea art. 2089 C. civ. între situațiile la care se aplică sancțiunea caracterului nescris al clauzei, conform art. 2094 C. civ.⁹, excludere care ne-ar putea face să ne gândim la nulitatea relativă. Însă dacă mergem la textul general aplicabil denunțării contractelor pe durată nedeterminată, art. 1277 C. civ., sancțiunea aplicabilă clauzelor care înlătură termenul de preaviz, sau prevăd o durată nerezonabil de scurtă, este tot caracterul nescris al clauzei. În opinia noastră, identitatea de rațiune face ca sancțiunea aplicabilă să fie tot caracterul nescris al clauzei, cu avantajul pentru agent că nu va mai trebui să invoce nulitatea relativă a clauzei

care încalcă termenul legal de preaviz, ineficacitatea operând automat. Sancțiunea cuprinsă în norma generală poate fi aplicată în completarea normei speciale care nu are o prevedere expresă în acest sens, iar pentru cazul denunțării unui contract pe durată determinată, trimiterea de la art. 2089 al. 2 C. civ. la regimul denunțării contractului pe durată nedeterminată, îi fac aplicabile aceste dispoziții.

O a doua chestiune care poate fi pusă în discuție în legătură cu termenele de preaviz este dacă acestea ar putea fi înlocuite cu o indemnizație care să acopere agentului paguba suferită ca urmare a încetării contractului, uzanță de afaceri existentă în dreptul italian anterior transpunerii directivei, și care este considerată, de doctrină și practică, licită și în prezent, chiar dacă formularea actuală a art. 1750 C. civ. it. nu face referire expresă la o astfel de posibilitate¹⁰. Comitentul ar fi tentat să renunțe deîndată la colaborarea cu un agent care nu mai este motivat să depună eforturi pentru comitent, știind că va înceta contractul în câteva luni. Pentru agent însă, chiar dacă ar primi o indemnizație care să compenseze potențiale câștiguri pentru durata preavizului, există riscul ca lipsind din piață un număr de luni să aibă de pierdut suplimentar în relația cu clientela proprie. Dacă agentul primește și indemnizația pentru încetarea contractului apreciem că acest risc este înlăturat în mare măsură.

Dacă părțile convin, la momentul notificării denunțării contractului, să înlocuiască preavizul cu o indemnizație, apreciem că acordul de voință este valid, deoarece obligativitatea termenului de preaviz este doar o măsură de protecție pentru părți, în special pentru agent, și nu o normă de ordine publică de protecție. Discutabilă ar fi însă valabilitatea unei clauze convenită inițial prin contract care să înlăture *a priori* termenul de preaviz în favoarea unei indemnizații. Într-o opinie cu greutate¹¹ se susține că în aplicarea art. 14 al Directivei nici o legislație nu a apreciat că această dispoziție ar viza ordinea publică, astfel încât părțile ar putea deroga înlocuind preavizul cu alte mijloace de compensare a pierderilor, precum indemnizația. Apreciam că și în dreptul nostru ar putea fi considerate valabile astfel de clauze, în măsura în care acordă o compensație rezonabilă părții care renunță la preaviz. În măsura în care la încheierea contractului de agenție agentul a fost forțat să accepte clauza care stipulează înlocuirea termenului de preaviz cu o indemnizație, poate invoca violența economică ca temei al anulării clauzei.

Conform art. 2090 Cod civil contractul de agenție poate fi denunțat imediat de oricare dintre părți, cu repararea prejudiciilor astfel pricinuite celeilalte părți, atunci când circumstanțe excepționale, altele decât forța majoră ori cazul fortuit, fac imposibilă continuarea relațiilor de afaceri dintre comitent și agent. În acest caz se prezuma încetarea contractului la data primirii notificării scrise a intenției de denunțare a contractului și a motivului denunțării. Pot constitui, în opinia noastră, astfel de circumstanțe excepționale vârsta, infirmitatea sau boala agentului, care îl împiedică, rezonabil, să continue activitatea. Prevederea legală nu se referă la denunțarea contractului datorită culpei celeilalte părți, caz în care devine incident regimul juridic de drept comun al rezilierii contractului. În dreptul german¹² sunt considerate astfel de circumstanțe excepționale modificarea condițiilor de pe piață avute în vedere la încheierea contractului, de o manieră dificil de prevăzut, și care dezavantajează net una dintre părți, care este astfel îndreptățită să solicite modificarea contractului sau încetarea lui.

Reamintim în acest context faptul că un contract de agenție, chiar și cel care stipulează în favoarea agentului facultatea de a încheia acte în numele și pe seama comitentului este un contract irevocabil, spre deosebire de regimul juridic obișnuit al contractului de mandat sau de comision.

Împlinirea termenului. Părțile au facultatea de a stabili durata contractului, caz în care împlinirea termenului atrage, în principiu, încetarea lui. Cu toate acestea părțile au adesea interesul de a continua relațiile de afaceri și după împlinirea termenului, sens în care și legiuitorul a prevăzut că executarea contractului după expirarea sa îl transformă automat într-un contract pe durata nedeterminată. Norma este una supletivă, motiv pentru care, alături de fixarea termenul extinctiv, părțile contractului de agenție pot stipuleze clauze ce organizează continuarea relațiilor contractuale, permițând prelungirea sau reconducțiunea expresă sau tacită a acestuia.

Clauzele de prorogare apar ca un dispozitiv convențional menit să permită părților amânarea termenului extinctiv cu scopul de a prelungi raporturile contractuale¹³. Modalitățile în care va avea loc prorogarea contractului pot fi prevăzute în contractul de agenție, în special în ipoteza în care părțile doresc ca prelungirea să fie tot pe o durată determinată, și nu pe una nedeterminată, așa cum prevede textul legal. În funcție de condițiile cerute pentru a avea loc prorogarea, aceste clauze pot fi clasificate în automate (sau non voluntare), semiautomate (sau semivoluntare) și non automate (sau voluntare)¹⁴.

Prorogarea automată depinde de apariția anumitor circumstanțe expres prevăzute în clauza contractuală, care duc la prelungirea termenului independent de voința părților la momentul apariției lor¹⁵, cum ar fi ipoteza în care părțile prevăd că durata contractului se prelungește automat cu durata termenului în care executarea contractului a fost suspendată datorită unui caz de forță majoră. În celelalte cazuri, prorogarea contractului este rezultatul unui acord de voințe posterior încheierii contractului original¹⁶, având ca efect continuarea vechiului contract, părțile renunțând în fapt la efectul termenului extinctiv inițial, pe care-l înlocuiesc sau îl înlătură. Rolul clauzelor de prorogare este de a organiza realizarea acestui eventual acord de voințe.

Recomandabile în practică sunt clauzele de prorogare non automată. În acest caz este nevoie de reunirea voințelor ambelor părți de a continua contractul, fiecare având facultatea de a se opune prorogării¹⁷. Cel mai eficient mod de funcționare al unei astfel de clauze este a considera contractul prorogat pe o anumită perioadă, în cazul în care nici una dintre părți nu și-a exprimat expres intenția de a nu prelungi contractul într-un termen dat. O altă formă de astfel de clauză cuprinde obligația părților de a se întâlni la un moment determinat înainte de împlinirea termenului pentru a se pune de acord cu privire la prorogarea contractului¹⁸.

Efectul prorogării unui contract în derulare este menținerea sa cu întreg conținutul și toate dispozițiile sale¹⁹. Legea aplicabilă contractului, inclusiv tuturor efectelor sale, rămâne cea de la momentul încheierii convenției inițiale, chiar dacă la momentul acordului de voințe cu privire la prorogare ea ar fi modificată²⁰. Convențiile accesorii, cum ar fi garanțiile constituite pentru executarea contractului, continuă să producă efecte²¹. Singurele elemente care se apreciază la momentul acordului cu privire la prorogare sunt cele privitoare la condițiile de valabilitate (în special capacitatea și consimțământul) ale noului acord în cazul prorogării non automate, sau cele privitoare la condițiile de valabilitate ale ridicării opțiunii în cazul prelungirii semi-automate²².

Când părțile intenționează ca, la împlinirea termenului stipulat în contractul de agenție, să încheie o nouă convenție în termeni în principiu identici cu cei din contractul inițial, pot apela la mecanismul reconducțiunii. Reconducțiunea unui contract constă în reînnoirea acestuia, adică substituirea contractului al cărui termen s-a împlinit cu un nou acord²³. Scopul urmărit prin încheierea noii convenții este de a prelungi starea de fapt existentă între părți în baza contractului inițial²⁴. În mod similar clauzelor de prorogare, și cele de reconducțiune se pot împărți în automate, semiautomate și non automate²⁵. Cele mai eficiente sunt clauzele de reconducțiune tacită a contractului, care permit încheierea unui nou contract prin simpla continuare a relațiilor de afaceri după împlinirea termenului contractual sau în lipsa unei denunțări exprese din partea unei părți anterior împlinirii termenului.

În cuprinsul clauzei de reconducțiune se poate prevedea durata noului contract (eventual identică cu cea inițială), precum și posibilitatea unor reconducțiuni succesive. Dacă un termen nu este prevăzut, conform regulilor suplative noul contract va fi unul pe durată nedeterminată.

Efectul principal al reconducțiunii este acela că dă naștere unui nou contract cu conținut cvasiidentific sau chiar identic cu cel vechi. În consecință, spre deosebire de prorogare, legea aplicabilă noului contract va fi cea în vigoare la momentul reconducțiunii, nu cea de la momentul încheierii contractului inițial.

Rezilierea unilaterală. Art. 16 al Directivei lasă libertatea legislațiilor naționale să prevadă posibilitatea rezilierii contractului de agenție fără preaviz în caz de încălcare a obligațiilor de către una dintre părți, conform regulilor juridice naționale. În legea română inițială de transpunere a directivei²⁶, se prevedea, la art. 21 al. 1, posibilitatea pentru oricare dintre părți de a rezilia contractul de agenție fără preaviz sau înainte de expirarea termenului contractului, în cazul unei neîndepliniri din culpă gravă a obligațiilor contractuale de către cealaltă parte. Prevederea constituia o excepție de la principiul rezilierii judiciare care opera și în lipsa pactelor comisorii.

Actuala reglementare a contractului de agenție din noul Cod civil nu a mai preluat această prevedere la art. 2090 C. civ., de unde putem deduce intenția legiuitorului de a supune rezilierea unilaterală a contractului de agenție dreptului comun instituit prin dispozițiile art. 1550 și 1552 C. civ., motiv pentru care nu insistăm în acest context asupra procedurii de denunțare a contractului de drept comun²⁷.

În practica judiciară franceză²⁸ s-a considerat că justifică rezilierea contractului situații precum vânzarea de produse concurente, refuzul de a aplica metodele de vânzare ale comitentului, nerealizarea operațiunilor de prospectare a clientelei sau insuficienta furnizare de informații către comitent, în legătură cu clientela sau cu particularitățile zonei geografice conferite prin contract agentului.

O problemă delicată o reprezintă neîndeplinirea cotei de vânzări, dacă poate fi considerată ca fiind culpă gravă. Instanțele franceze au decis²⁹ că pentru a fi o culpă gravă neîndeplinirea cotei, atunci când politica comercială este stabilită de către comitent, trebuie să fie coroborată cu deficiențe ale agentului în prospectarea clientelei. În doctrină³⁰ s-a exprimat și părerea contrară, dat fiind că mandatul este direct responsabil de îndeplinirea mandatului (în dreptul francez agentul este considerat a fi un mandat

civil). În opinia noastră, o soluție echitabilă ar fi interpretarea clauzei, de principiu, ca fiind o obligație de mijloace și nu una de rezultat, dat fiind că rezultatele agentului nu depind doar de activitatea acestuia ci și de competitivitatea produselor comitentului și de conjunctura de pe piață, în special acțiunile concurenței. Doar atunci când rezultă neîndoiebnic din redactarea clauzei contractului sau când economia contractului o reclamă atingerea unei cote de vânzări ar trebui considerată ca o obligație de rezultat.

În practica germană³¹ au fost considerate motive rezonabile de reziliere a contractului, faptul că agentul face concurență comitentului, faptul că nu a transferat corect plățile făcute de clienți pentru comitent, sau când a avut loc schimbarea statutului juridic al agentului din persoană fizică autorizată în persoană juridică.

În practica italiană³², a fost considerată culpă gravă a agentului lipsa de activitate în interesul comitentului, refuzul de a răspunde solicitărilor comitentului, furnizarea de informații false comitentului cu privire la clientelă sau faptul că agentul face concurență comitentului.

Indemnizația datorată în caz de încetare a contractului de agenție. Cele mai aprinse dezbateri la momentul adoptării directivei europene cu privire la agenții (comerciali) permanenți au fost generate de problema indemnizației/despăgubirilor datorate de comitent agentului la încetarea contractului³³. În discuție a fost pusă în special natura acestei compensații, privită în tradiția franceză ca o reparare a prejudiciului cauzat agentului prin încetarea contractului³⁴, iar în tradiția germană ca o compensație pentru clientela pe care agentul a procurat-o comitentului, pe durata contractului de agenție. În tradiția contractuală de common law se aprecia că încetarea unui contract de agenție nu dă dreptul agentului, în principiu, să solicite compensații.

Regimul de protecție al agenților a fost fundamentat în dreptul francez anterior legii de aplicare a Directivei, pe ideea de mandat în interes comun³⁵. În esență, mandatul în interes comun există în situația în care atât mandantul, cât și mandatarul, au un interes în realizarea mandatului, urmărind dezvoltarea unui lucru comun³⁶. Mandatarul este direct interesat în menținerea mandatului, remunerația fiind în acest caz un element secundar, dar este necesar ca și mandantul să aibă un interes în menținerea contractului³⁷.

În cazul contractului de agenție, interesul comun al părților îl reprezintă dobândirea și menținerea unei clientele pentru produsele care fac obiectul distribuției³⁸. Consecința unei astfel de calificări ar fi, într-o opinie, irevocabilitatea mandatului³⁹, sau într-o altă opinie, obligația de a plăti daune-interese⁴⁰ în caz de încetare a contractului din motive neimputabile mandatarului. În materia contractelor de agenție, care sunt contracte de durată, această calificare ar avea ca efect restrângerea libertății de a rupe relațiile contractuale sau de a nu prelungi contractele cu durată determinată doar la situațiile în care există o justificare obiectivă⁴¹. În cazul unor astfel de contracte încheiate pentru o durată determinată și cu posibilitate de reconducțiune nu este permisă denunțarea lor unilaterală înainte de termen, iar partea care dorește încetarea colaborării comerciale la împlinirea termenului trebuie să o justifice în mod obiectiv sub sancțiunea de daune-interese⁴².

Directiva europeană stabilește, la art. 17, un drept de opțiune pentru statele membre în vederea transunerii în legislația internă între o indemnizație având natura unei compensații pentru clientela pierdută și o indemnizație reprezentând o reparare a prejudiciului suferit. Indemnizația compensație este datorată în măsura în care agentul a

procurat noi clienți comitentului sau a sporit semnificativ volumul operațiunilor cu clienții existenți, iar comitentul obține încă foloase substanțiale din operațiunile cu acești clienți. Indemnizația se va acorda doar dacă raportat la circumstanțele concrete ale contractului plata indemnizației este echitabilă.

Indemnizația cu titlu de repararea prejudiciului este datorată de comitent atunci când agentul, ca urmare a încetării contractului, pierde posibilitatea de a încasa comisioanele de care ar fi beneficiat dacă contractul ar fi continuat, sau dacă durata contractului nu a permis agentului amortizarea investițiilor efectuate în vederea executării contractului la recomandarea comitentului.

În urma transpunerii directivei legiuitorul francez a înlocuit termenul de reziliere a contractului, care dă naștere la dreptul la despăgubiri, cu termenul de încetare a contractului, cu consecința acordării indemnizației și pentru încetarea contractului prin împlinirea termenului, chiar dacă soluția a fost criticată de o parte a doctrinei pentru motivul că refuzul de a prelungi sau reînnoi contractul după împlinirea termenului nu constituie o faptă ilicită care să dea dreptul la despăgubiri⁴³.

În dreptul german, obiectivul legii este de a asigura că în urma încetării contractului nu doar comitentul profită de pe urma clientele fidelizate și prin munca agentului, ci că ambele părți mai obțin beneficii în viitor din relația cu această clientelă. În cazul în care agentul pierde clientela în favoarea comitentului primește o indemnizație, cu titlu de compensație, indiferent dacă contractul a încetat prin împlinirea termenului sau prin denunțare unilaterală⁴⁴.

În dreptul italian⁴⁵, pornind de la o tradiție anterioară, indemnizația are un caracter reparator, și compensator, pentru creșterea valorii patrimoniului comitentului ca urmare a activității agentului, în special în ceea ce privește demararea afacerii, ca urmare a încheierii de contracte durabile cu clienții din zona sa geografică.

Legea de aplicare olandeză, și cea belgiană, au optat pentru sistemul german, de indemnizație cu titlu de compensare pentru pierderea clientelei în favoarea comitentului⁴⁶.

Alte țări însă nu au optat tranșant pentru una dintre soluții. Legea britanică a lăsat părților libertatea de a alege prin contract dacă optează pentru o indemnizație compensatoare, de tip german, sau pentru una reparatorie, de tip francez, în caz de lipsă a unei alegeri fiind aplicabil sistemul german. În aplicarea acestei opțiuni, ulterior transpunerii directivei, s-a apreciat de către o curte de apel⁴⁷ că aportul de clientelă (*goodwill*) adus de către agent trebuie tratat ca un activ cesibil pe care comitentul îl "cumpără" prin intermediul indemnizației. Legea de aplicare spaniolă a reținut posibilitatea combinării indemnizației compensatoare cu despăgubirile, preluând ambele variante din art. 17 al Directivei⁴⁸.

Această ultimă variantă, eclectică, pare să fi fost și opțiunea legiuitorului român. Conform art. 2091 C. civ., la încetarea contractului de agenție, agentul este îndreptat să primească de la comitent o indemnizație și, dacă este cazul, și despăgubiri. Indemnizația este datorată doar dacă agentul a procurat noi clienți comitentului sau a sporit semnificativ volumul operațiunilor cu clienții existenți, iar comitentul obține încă foloase substanțiale din operațiunile cu acești clienți. Indemnizația se va acorda doar dacă raportat la circumstanțele concrete ale contractului plata indemnizației este echitabilă. La aprecierea caracterului echitabil textul legal prevede drept criteriu principal comisioanele pe care agentul le pierde ca urmare a încetării contractului sau existența unei obligații de neconcurență postcontractuală.

Astfel, în opinia noastră, reglementarea internă trimite cu prioritate la indemnizația compensație de inspirație germană (art. 17 al. 2 Directivă), art 2091 C. civ. reținând atât mecanismul, cât și plafonarea de un an, spre deosebire de sistemul francez care raportează daunele la plafonul comisioanelor aferente a doi ani de contract, în continuarea tradiției anterioare. Alături de indemnizație, agentul mai poate solicita și daunei interese, dacă sunt întrunite condițiile legale, așa cum permite art. 17 al. 2 lit. c din Directivă. Această prevedere este considerată a avea menirea de a relativiza opoziția dintre cele două sisteme de protecție a agentului la încetarea contractului de agenție⁴⁹.

Valoarea indemnizației este plafonată la o sumă echivalentă cu cuantumul unei remunerații anuale, calculată pe baza mediei anuale a remunerațiilor încasate de agent pe parcursul ultimilor 5 ani de contract. Dacă durata contractului nu însumează 5 ani, remunerația anuală se calculează pe baza mediei remunerațiilor încasate în cursul contractului.

Această limitare vizează doar valoarea maximă a indemnizației. În concret, judecătorul cauzei trebuie să stabilească dacă se datorează indemnizația maximă sau dacă este echitabil ca aceasta să fie stabilită la un nivel inferior. Cu privire la reperatele care trebuie avute în vedere la calculul nivelului indemnizației considerăm că prezintă relevanță decizia CJCE din 26 martie 2009⁵⁰, care a analizat o chestiune prejudicială ridicată chiar în fața instanțelor germane, sistemul juridic sursă al directivei pentru indemnizația compensatorie. Pentru stabilirea cuantumului indemnizației instanțele germane, pornind de la practica anterioară directivei, considerau drept criterii cumulative avantajele aduse comitentului prin activitatea agentului, dacă este echitabilă plata indemnizației și pierderea comisioanelor de către agent, cu consecința stabilirii cuantumului indemnizației la cea mai mică valoare dintre avantajele comitentului, pierderea agentului, sau plafonul maxim al indemnizației. Putem observa, din perspectiva dreptului nostru, un mecanism asemănător îmbogățirii fără justă cauză⁵¹, cu o dublă limitare, atât din perspectiva îmbogățirii comitentului cât și prin prisma însărăcirii agentului.

Curtea a considerat însă că interpretarea corectă a directivei diferă de interpretarea tradițională germană a textului de aplicare, în sensul că pierderea comisioanelor de către agent nu reprezintă o limitare, ci doar unul din elementele care pot fi luate în considerare în stabilirea caracterului echitabil al indemnizației, cu consecința că judecătorul național poate ajusta indemnizația ținând cont de toate circumstanțele concrete ale cauzei. Curtea a apreciat că o interpretare a art. 17 al directivei în sensul unei limitări, în detrimentul agentului, nu este admisibilă⁵². De asemenea Curtea a apreciat că avantajele procurate de agent care se iau în considerare la stabilirea indemnizației sunt strict cele în favoarea comitentului, nu și cele în favoarea altor membri ai grupului economic al comitentului.

Pentru a aprecia dacă indemnizația este echitabilă, jurisprudența germană apreciază cu precădere dacă agentul a avut dreptul la o remunerație minimală, sau dacă comitentul a făcut eforturi mari cu promovarea produselor pe durata executării contractului. Echitatea mai reclamă a aprecia în ce măsură atractivitatea produsului comitentului a făcut pe client să contracteze, și nu activitatea agentului, caz în care este just să fie redusă indemnizația⁵³.

Apreciam că și în dreptul nostru calculul indemnizației trebuie să pornească de la cele două reperate preluate de art. 2091 al. 1 C. civ. din art. 17 al Directivei: limita în care comitentul a

profitat de pe urma activității agentului, care poate fi mai mică decât plafonul maximal, respectiv în ce măsură este echitabil ca agentul să primească această indemnizație. Deși decizia CJCE precitată vorbește de incorecta interpretare a directivei în sensul unei limitări în defavoarea agentului, credem că referința este la o limitare absolută a valorii indemnizației la valoarea comisioanelor pierdute de către agent, de maniera celei de la îmbogățirea fără justă cauză, însă interpretarea nu trebuie extinsă și la imposibilitatea reducerii indemnizației, pentru motive de echitate, la un quantum mai mic decât limita în care a profitat comitentul⁵⁴. În caz contrar, practic textul Directivei ar fi golit de conținut, pentru că nu ar mai opera decât limita măsurii în care ar profita comitentul și limita dată de plafonul maximal, fără a mai avea relevanță cerința ca valoarea indemnizației pe care o primește agentul să fie în concret echitabilă. Aprecierea caracterului echitabil se face de judecătorul național, pornind de la principiile de drept naționale, însă ținând cont, în principal de obiectivele urmărite prin normele comunitare, așa cum a arătat prin decizia din 23 martie 2006 CJCE⁵⁵, la sesizarea instanțelor italiene.

În ceea ce privește aprecierea quantumului valoric al avantajelor substanțiale de care profită comitentul de pe urma agentului, jurisprudența germană apreciază că trebuie făcută o analiză de la caz la caz a perioadei în care comitentul va profita de clientela procurată de agent, în funcție și de natura produsului intermediat, de caracteristicile pieței pe care acționează agentul, evaluare care se face, în general, pe următorii doi-trei ani⁵⁶.

Textul directivei, preluat și de Codul civil, prevede că dreptul la indemnizație se stinge dacă agentul ori, după caz, succesorul acestuia nu îl pune în întârziere pe comitent, cu privire la pretențiile sale, într-un termen de un an de la data încetării contractului de agenție. Considerăm că avem de a face cu un termen de decădere de interes privat. Deși art. 2547 C. civ. stabilește că, de regulă, termenele înăuntrul cărora trebuie exercitate drepturile subiective civile sunt cele de prescripție, în cazul acestui termen de un an apreciem că formularea textului legal ne îndoielnic la un termen de decădere. Astfel, art. 2091 al. 5 C. civ., preluare fidelă a art. 17 al. 5 al directivei, vorbește despre pierderea dreptului la indemnizație în termen de un an, efect specific decăderii, și nu despre pierderea dreptului material la acțiune ca în cazul prescripției. Interesul ocrotit prin instituirea termenului este cel al comitentului, astfel încât apreciem că termenul de decădere este unul de interes privat.

Din caracterul imperativ al reglementării indemnizației, rezultă că excluderile de la dreptul la indemnizație al agentului, sunt de strictă interpretare. Dreptul la indemnizație se pierde dacă încetarea contractului se datorează unei încălcări de către agent a obligațiilor sale, sau dacă agentul denunță unilateral contractul (art. 18 Directivă, art. 2092 C.civ.).

Determinarea caracterului grav al încălcării contractului de către agent, care să justifice rezilierea, se face conform principiilor de drept naționale, așa cum am dezvoltat anterior, la partea privitoare la rezilierea contractului.

În legătură cu această excludere de la dreptul la indemnizație, în dreptul german s-a pus în discuție în ce măsură este compatibilă cu aplicarea directivei practica anterioară care permitea suprimarea dreptului la indemnizație pentru agent în cazul în care au existat din partea acestuia încălcări grave ale obligațiilor, chiar dacă încetarea contractului a avut loc prin împlinirea termenului. Prin decizia din 28 octombrie 2010⁵⁷, CJCE a decis că pentru a opera

excluderea de la plata indemnizației trebuie să existe o legătură de cauzalitate între încălcarea contractului imputabilă agentului și decizia comitentului de a înceta contractul fără plata indemnizației. În măsura în care comitentul nu ia la cunoștință despre încălcarea obligațiilor de către agent decât după încetarea contractului nu este posibilă aplicarea art. 18 lit. a din Directivă (excluderea indemnizației).

În cazul în care denunțarea agentului este motivată de cauze precum decesul, vârsta, infirmitatea ori boala agentului, care împiedică în mod justificat continuarea activităților acestuia, sau de cauze justificate, imputabile comitentului, dreptul la indemnizație subzistă. În schimb, atunci când agentul a cedat contractul său sau când între părți operează o novație a contractului de agenție prin înlocuirea agentului cu o terță persoană nu există un drept la indemnizație. Toate aceste norme imperative sunt păstrate și în cuprinsul noului Cod civil, la art. 2088 – 2093, identice cu vechea reglementare.

Despăgubiri datorate în caz de încetare a contractului de agenție. Art. 2091 a. 3 C. civ. permite agentului să solicite, chiar și în cazul în care a primit indemnizația, despăgubiri pentru pagubele suportate prin încetarea contractului. Despăgubirile pot fi solicitate în caz de reziliere a contractului din culpa comitentului, precum și, în opinia noastră, în situațiile în care denunțarea contractului sau neprelungirea contractului la împlinirea termenului a fost una abuzivă. Conform art. 17 al directivei, în cazul legislațiilor naționale care au optat pentru compensația cu titlu de reparație, cum este cazul legislației franceze, aceste pagube constau, cu precădere, în echivalentul comisioanelor pierdute de agent ca urmare a încetării contractului, de care s-ar fi bucurat în mod normal, și de care profită acum comitentul, respectiv în investițiile efectuate în interesul realizării obiectivelor contractului, la recomandarea comitentului, și care nu au fost încă amortizate.

Se ridică întrebarea în ce măsură aceste repere mai sunt aplicabile pentru legislațiile naționale care au optat, cu prioritate, pentru indemnizația compensatoare, cum este și cazul legislației române. Are agentul un drept de opțiune între cele două acțiuni menite să-l protejeze, sau este vorba de acțiuni care pot fi exercitate cumulativ.

În opinia noastră, art. 2091 al. 1 și 3 C. civ., respectiv art. 17 al. 2 al directivei trebuie interpretate în sensul că este vorba de două acțiuni cumulative, după cum lasă să se înțeleagă și formularea textelor legale. Totuși apreciem că prin cumularea celor două acțiuni nu trebuie să se ajungă la o dublă compensare a agentului, practic pentru aceeași pierdere. Astfel, în măsura în care agentul a primit indemnizația de la comitent pentru clientela formată pentru acesta, nu mai este îndreptățit să ceară, cu titlu de daune, valoarea comisioanelor care ar fi fost posibil să le câștige de pe urma acestor clienți, pierderea clientelei fiind compensată pe calea indemnizației. Dat fiind că indemnizația este plafonată la valoarea medie a comisioanelor încasate într-un an, teoretic se pot concepe situații în care contractul de agenție este reziliat din culpa comitentului, iar pagubele rezultate în urma pierderii comisioanelor pentru agent să fie mai mari decât indemnizația. Într-o astfel de situație apreciem că agentul, în favoarea căruia operează măsurile de protecție, poate opta pentru acțiunea mai favorabilă, fără însă a cumula cele două forme de reparație pentru pierderea clientelei.

În schimb, considerăm că nu există un cumul în ceea ce privește indemnizația și dauna suferită datorită cheltuielilor neamortizate, fiind posibilă cumularea celor două acțiuni.

Investițiile efectuate de către agent la cererea comitentului sunt un domeniu propice pentru apariția unor conduite abuzive prin care comitentul să încerce să profite de pe urma agentului⁵⁸, și care se impun a fi sancționate prin plata de daune interese. Evoluția pieței produselor cu privire la care se derulează colaborarea comercială necesită investiții, adaptări, campanii de promovare care nu pot fi previzionate cu exactitate de la momentul încheierii contractului de agenție. Interesul comun determină părțile să reacționeze corespunzător, în vederea obținerii unor profituri viitoare. Atunci când contractul este reziliat datorită culpei comitentului, investițiile neamortizate pot fi solicitate pe temeiul răspunderii contractuale, alături de indemnizația pentru clientelă. La denunțarea unilaterală sau împlinirea termenului însă, dacă una dintre părți urmărește să profite ilegal de pe urma operațiunilor efectuate de cealaltă parte în interes comun, conduita este una abuzivă și, conform art. 1353 C. civ., sunt întrunite condițiile răspunderii civile delictuale.

Jurisprudența franceză a sancționat⁵⁹ furnizorii care au urmărit să profite de pe urma activității distribuitorului, lăsându-l să creadă că va fi prelungit contractul, pentru ca la termen să refuze prelungirea, sau care au pretins distribuitorului anumite investiții pentru continuarea colaborării, pentru ca, după efectuarea lor, contractul să nu fie reînnoit. În astfel de situații apreciem că pot fi cumulate daunele rezultate în urma unor conduite abuzive ale comitentului cu indemnizația, care vizează compensarea clienței pierdute, chiar dacă încetarea contractului are loc prin împlinirea termenului sau denunțare unilaterală.

Dacă aceste investiții au fost prevăzute la momentul încheierii sau al reînnoirii (prelungirii) contractului, în principiu se poate considera că părțile au determinat durata colaborării comerciale care va permite amortizarea investiției și obținerea unor profituri. Totuși, în cazul în care agentul se află în raporturi de dependență⁶⁰ față de comitent, apreciem că problema poate fi nuanțată. Imposibilitatea practică de a negocia durata contractului duce de multe ori la situații în care durata convenită inițial nu poate permite nici măcar teoretic, în cele mai bune condiții de piață, recuperarea investiției, agentul mizând în mod evident pe o prelungire a contractului după împlinirea termenului. Cu cât investițiile solicitate de către cealaltă parte sunt mai costisitoare, cu atât este mai în drept cel care le-a efectuat să se aștepte la o anumită stabilitate a colaborării comerciale, în măsura în care obligațiile contractuale sunt executate corespunzător pe durata termenului convenit inițial.

Este o practică răspândită încheierea unor contracte-tip propuse de comitenți cu durată de un an și cu posibilitate de reînnoire sau prelungire anuală (expresă sau tacită). Chiar și atunci când investițiile efectuate la cererea comitentului rămân în proprietatea agentului, acestea nu îi mai sunt folositoare în cazul în care este nevoit să se reorienteze spre intermedierea altor produse, aspect ce trebuie avut în vedere de către instanță la stabilirea cuantumului daunelor-interese.

De aceea apreciem că, în ipoteza existenței unor raporturi de dependență, dacă investițiile cerute părții dependente sunt de natură a crea acesteia convingerea că va continua colaborarea comercială și după împlinirea termenului convenit prin contractul de agenție, datorită imposibilității absolute de amortizare a lor și datorită existenței în contract a unor clauze de prorogare sau reconducțiune, neprelungirea nejustificată a contractului sau neîncheierea nejustificată a unui nou contract similar sunt exercitări abuzive ale dreptului de a nu prelungi, respectiv a nu reînnoi contractul, din partea comitentului⁶¹.

Mai clar apare abuzul în situația în care investițiile sunt solicitate celeilalte părți, sau chiar numai recomandate conform textului directivei, ulterior încheierii contractului la un moment apropiat relativ de cel al împlinirii termenului contractual. Cum partea care efectuează investițiile urmărește în final obținerea de profit, apare ca de la sine înțeles faptul că aceasta acceptă să suporte unele costuri suplimentare în considerarea continuării raporturilor contractuale și după împlinirea termenului convenit inițial. Aceasta este conduita normală, rezonabilă, la care se așteaptă un contractant căruia i se cere efectuarea unor investiții suplimentare din partea celuilalt contractant. În astfel de circumstanțe dacă partea care a solicitat efectuarea investițiilor refuză nejustificat prelungirea sau reînnoirea contractului la împlinirea termenului stipulat inițial, ea se face vinovată de abuz de drept, acționând fie cu rea credință, fie de o manieră nerezonabilă, anormală, contrară bunei credințe.

Când investițiile sunt efectuate voluntar de către una din părți pe parcursul derulării contractului, fără a exista o stipulație în acest sens sau o recomandare din partea comitentului, apreciem că nu mai poate fi vorba de un abuz atunci când cealaltă parte decide încetarea raporturilor contractuale la împlinirea termenului. Chiar dacă de aceste investiții profită și comitentul, ca rezultat al interesului comun în cucerirea clientelei, această simplă stare de fapt, care nu mai este rezultatul unei acțiuni a părții în profit, nu poate constitui în sine un abuz. Lipsește în acest context intenția de a păgubi sau de a profita de agent, ori o conduită excesivă și nerezonabilă.

În plus, o interpretare în sens contrar ar permite unui contractant să forțeze prelungirea unui contract dincolo de termenul stabilit prin efectuarea unor investiții din proprie inițiativă, ceea ce considerăm a fi juridic inacceptabil. În acest sens, instanțele franceze au apreciat că nu există abuz în cazul în care un distribuitor a efectuat investiții din proprie inițiativă, datorită scăderii semnificative a vânzărilor, iar furnizorul nu a mai reînnoit contractul la expirarea termenului convenit inițial⁶².

În cazul contractului pe durată nedeterminată se poate pune mai acut problema investițiilor solicitate celeilalte părți la încheierea sau pe parcursul executării contractului de agenție. Spre deosebire de un contract pe durată determinată, nu se poate nici măcar prezuma o durată convenită de părți care să permită amortizarea investiției. Cum scopul oricărui parteneriat de afaceri este obținerea de profit, există o așteptare rezonabilă din partea partenerului care a efectuat investiția ca raporturile de afaceri dintre părți să dureze cel puțin un timp care să permită, în condiții normale de piață, recuperarea investiției.

În cazul existenței unor motive justificate, cum ar fi ineficacitatea partenerului sau executarea de către acesta a obligațiilor cu întârziere, denunțarea unilaterală a contractului cu durată nedeterminată este justificată oricând. În lipsa unor motive rezonabile, apreciem că denunțarea unilaterală a contractului de agenție, chiar și cu respectarea preavizului, înainte ca investiția solicitată sau recomandată celeilalte părți să poată fi amortizată în condiții normale de piață, reprezintă o conduită nerezonabilă, contrară bunei credințe și constituie un abuz de drept⁶³ care poate atrage obligarea comitentului la plata de daune-interese.

La aprecierea duratei minimale a contractului, considerăm că trebuie luat în considerare nu momentul la care în speță s-a realizat efectiv amortizarea investiției, fiindcă un risc există în orice afacere, ci un interval de timp în care, în condiții normale de piață, avute în

vedere la încheierea contractului, un agent diligent ar fi recuperat investiția. Totuși, dacă în mod excepțional investiția a fost recuperată mai repede decât previziunea inițială pentru un agent diligent, din acel moment denunțarea unilaterală nu mai este susceptibilă de abuz pentru acest motiv⁶⁴.

După cum am arătat, abuzul de drept poate exista doar în ipoteza în care investițiile au fost recomandate de către partea care a denunțat contractul. În cazul investițiilor efectuate voluntar de către agentul concediat, nu mai sunt întrunite condițiile existenței abuzului de drept.

Concluzii. În final, dorim să subliniem, cu valoare de concluzie pentru problemele analizate, că efortul de armonizare al regimului juridic al contractului de agenție a întâlnit cele mai mari provocări la partea legată de încetarea contractului. Deși toate legislațiile europene au acceptat necesitatea unei compensații pentru agent la încetarea contractului de agenție, natura sa poate fi diferită în funcție de sistemul de drept național aplicabil, fie indemnizație, fie reparare a prejudiciului, fie o alternativă între cele două opțiuni. De asemenea aprecierea culpei grave a uneia dintre părți în încălcarea contractului de agenție, și mecanismul consecutiv de desființare a contractului sunt supuse regulilor de drept naționale.

Cu toate acestea, interpretările legislațiilor naționale în jurisprudență evoluează, și sub influența deciziilor Curții de Justiție a Uniunii Europene, înspre o convergență care poate duce la soluții similare pentru chestiunile litigioase concrete, chiar dacă rămân nuanțe diferite în funcție de particularitățile dreptului național aplicabil, iar motivarea juridică poate să fie diferită. De aceea chiar dacă directiva europeană a lăsat descisă posibilitatea alegerii naturii compensației pentru agent la încetarea contractului, nu împărtășim opinia că diferențele naționale rămase reprezintă un eșec al armonizării urmărite de directivă⁶⁵, ci ne exprimăm speranța că rămâne plauzibil dezideratul unui regim unitar, chiar dacă fondat pe interpretări diverse, în funcție de tradițiile și particularitățile fiecărui sistem de drept național.

---

* Lector, Facultatea de Drept a UBB Cluj-Napoca; avocat, Baroul Cluj; sdiaconescu@law.ubbcluj.ro

¹ În vederea armonizării reglementărilor naționale ale statelor membre ale UE cu privire la intermediarii agenți (comerciali) a fost adoptată Directiva nr. 86/635/1986, publicată în Jurnalul oficial nr. 382/31.12.1986, referitoare la agenții independenți care are ca obiectiv, prin transpunerea sa în dreptul intern al statelor membre, să creeze un statut juridic unic la nivelul pieței comune pentru această categorie de intermediari în operațiunile de distribuție.

² Prin obligații cu executare durabilă înțelegem acele obligații care se execută continuu sau eșalonat o perioadă de timp – determinată sau nedeterminată. Pentru o analiză a acestei categorii de obligații J.M. Mousseron, *Tehnică contractuelle*, Ed. Francis Lefebvre, Paris, 1999, pag. 345-347.

³ În sensul art. 1225 C. civ. de operațiune juridică avută în vedere de părți.

⁴ Pentru dezvoltări pe această temă Ș. Diaconescu, *Considerații asupra naturii juridice a contractului de agenție*, în S.U.B.B., nr. 4/2014.

⁵ Pentru analiza regimului juridic al clauzelor considerate nescrise, M. Nicolae, *Nulitatea parțială și clauzele considerate nescrise în lumina Noului Cod civil. Aspecte de drept material și drept tranzitoriu*, în Dreptul, nr. 11/2011, pag. 11-39; Ș. Diaconescu, *Unele considerații cu privire la sancțiunea nulității și la noțiunea de clauză nescrisă în reglementarea noului Cod civil*, în S.U.B.B. nr. 3/2013.

- ⁶ Art. 15 din Directivă permite fixarea duratei maxime a termenului de preaviz la trei luni, însă statele membre au opțiunea de a prelungi până la șase luni aceste termene, proporțional cu durata raporturilor contractuale dintre comitent și agent.
- ⁷ Art. 1750 al. 3 C. civ. it.
- ⁸ Art. 134 – 11, al. 3 C. com. fr.
- ⁹ Care sancționează ca nescrise clauzele care încalcă normele imperative de protecție pentru agent de la art. 2079, 2080, 2084, 2085, 2086 al. 1, 2 și 4, 2090 și 2091 C. civ.
- ¹⁰ L. Vogel coord., *Les agents commerciaux en Europe, échec de l’harmonisation?*, Ed. Panthéon Assas, Paris, 2012, nr. 220, p. 131.
- ¹¹ J. M. Leloup, *L’agence commerciale en Europe*, în *Aspects contemporains du droit de la distribution et du commerce*, Ed. Montchrestien, Paris, 1996, p. 22 apud L. Vogel, *op. cit.*, nr. 216, p. 129.
- ¹² L. Vogel, *op. cit.*, nr. 228, p. 135.
- ¹³ C. Lavabre, *Elements de la problematique de l’après-contract: les clauses de negociation, de prorogation et de reconduction*, în RJDA, nr. 5/2003, p. 412.
- ¹⁴ Pentru detalii Ș. Diaconescu, *Încetarea contractului-cadru de distribuție. Împlinirea termenului și denunțarea unilaterală.*” în RRD Af., nr. 9/2006.
- ¹⁵ B. Kohl, *Clauses wich put an end to the contract and clauses wich survive the contract*, partea a – II – a, *Clauses governing the continuation of the contractual relationship*, în RDAI, nr. 3-4/2002, p. 449.
- ¹⁶ *Ibidem*, p. 448.
- ¹⁷ J.M. Mousseron, *op. cit.*, p. 357.
- ¹⁸ C. Lavabre, *op.cit.*, p. 412.
- ¹⁹ J.M. Mousseron, *op. cit.*, p. 357.
- ²⁰ B. Kohl, *op. cit.*, p. 450.
- ²¹ *Idem*. A se vedea și J.M. Mousseron, *op. cit.*, p. 358. Conform acestui ultim autor, chestiunea menținerii garanțiilor după prorogare este nuanțată în doctrină, însă practica judiciară s-a pronunțat cvasiunanim în acest sens.
- ²² B. Kohl, *op. cit.*, p. 450.
- ²³ J.M. Mousseron, *op. cit.*, p. 358.
- ²⁴ C. Lavabre, *op.cit.*, p. 412.
- ²⁵ Pentru detalii J.M. Mousseron, *op. cit.*, p. 360, Ș. Diaconescu, *op. cit.*
- ²⁶ Legea nr. 509/2002 cu privire la agenții comerciale permanenți.
- ²⁷ Pentru detalii, P. Vasilescu, *Drept civil. Obligații* Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 522 – 523; L. Pop, I. F. Popa, I. S. Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 294 - 296.
- ²⁸ Pentru detalii, D. Ferrier, *Droit de la distribution*, ed. II, Litec, Paris, 2000, p. 95 – 96.
- ²⁹ Casația franceză, secția comercială, decizia din 22 mai 2002, D. 2002, p. 3004; C. Ap. Paris, decizia din 11 februarie 2004, D. 2004, p. 150.
- ³⁰ D. Ferrier, *op. cit.*, p. 96.
- ³¹ L. Vogel, *op. cit.*, nr. 225, p. 134.
- ³² *Ibidem*, nr. 226, p. 134.
- ³³ *Ibidem*, nr. 229, p. 135.
- ³⁴ C. Diloy, *Le contrat d’agence commerciale en droit international*, Ed. L.G.D.J., Paris, 2000, p. 120 – 121.
- ³⁵ M. Behar-Touchais, G. Virassamy, *Traite des contracts, Les contrats de la distribution*, sous la direction de J. Ghestin, L.G.D.J., Paris, L.G.D.J., 1999, p. 169-173; D. Ferrier, *op. cit.*, p. 79-99. Pentru o dezvoltare a acestei teorii în dreptul nostru M. Bocșan, *Mandatul în interes comun*, în Dreptul, nr. 2/2001, p. 64-71.

- ³⁶ M. Bocșan, *op. cit.*, p. 66.
- ³⁷ A se vedea J. Cantoni, *La rupture du contrat d'agent commercial et le decret du 23 decembre 1958*, th. Sirey, 1970, p. 17 apud M. Behar-Touchais, G. Virassamy, *op. cit.*, p. 169.
- ³⁸ D. Ferrier, *op. cit.*, p. 81.
- ³⁹ M. Bocșan, *op. cit.*, p. 68-69; I. Reghini, *Observații privind mandatul civil în interes comun*, în S.U.B.B. nr. 2/2001, p. 74-75.
- ⁴⁰ A. Benabent, *Les contrats speciaux civils et commerciaux*, ed. a-V-a, Ed. Montchrestien, Paris, 2001, nr. 682-683, p. 435-436.
- ⁴¹ M. Behar-Touchais, G. Virassamy, *op. cit.*, p. 171.
- ⁴² *Idem.*
- ⁴³ D. Ferrier, *op. cit.*, p. 97 - 98.
- ⁴⁴ C. Diloy, *op. cit.*, p. 228.
- ⁴⁵ L. Vogel, *op. cit.*, nr. 234 – 235, p. 138 – 139.
- ⁴⁶ C. Diloy, *op. cit.*, p. 229, nota 984.
- ⁴⁷ *Page v. Combined Shipping and Trading Co Ltd.* apud L. Vogel, *op. cit.*, nr. 236, p. 139.
- ⁴⁸ C. Diloy, *op. cit.*, p. 229.
- ⁴⁹ L. Vogel, *op. cit.*, nr. 267, p. 162.
- ⁵⁰ CJCE, dosar C-348/2007, *Semen c. Deutche Tamoil GmbH*.
- ⁵¹ Art. 1345 C. civ.
- ⁵² CJCE, dosar C-348/2007, *Semen c. Deutche Tamoil GmbH*, punctele 20 și 21 din Decizia din 26 martie 2009.
- ⁵³ L. Vogel, *op. cit.*, nr. 260, p. 156, cu autorii și deciziile citate.
- ⁵⁴ *Ibidem*, p. 157 - 158
- ⁵⁵ CJCE, dosar C-465/2004, *Honivem Informationi Commerciali Srl c. De Zotti*.
- ⁵⁶ L. Vogel, *op. cit.*, nr. 257, p. 153.
- ⁵⁷ CJCE, dosar C-203/2009, *Volvo Car Germany GmbH c. Autohof Weidensdorf*.
- ⁵⁸ Pentru o sinteză a practicii franceze în domeniul distribuției M. Behar-Touchais, G. Virassamy, *op. cit.*, p. 162 – 168.
- ⁵⁹ A se vedea D. Ferrier, *op. cit.*, p. 277, M. Behar-Touchais, G. Virassamy, *op. cit.*, p. 180-181.
- ⁶⁰ Contractele de dependență economică au fost definite ca fiind acorduri care guvernează o activitate derulată sub formă profesionalizată, în care unul dintre parteneri, cel aservit, este tributar, pentru existența și supraviețuirea sa (economică s.n.), relațiilor permanente, privilegiate sau exclusive, stabilite cu cocontractantul său, partener privilegiat, cu efectul plasării în dependență economică față de acesta, sub dominația sa - G. Virassamy, *Les contrats de dependence*, LGDJ, Paris, 1986, n. 226, pag. 162. Pentru dezvoltări în dreptul nostru, Ș. Diaconescu, *Contractul cadru de distribuție comercială*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 69 – 80.
- ⁶¹ Pentru abuzul de drept în materie contractuală Ș. Diaconescu, *Abuzul de drept, mecanism pentru justiția contractuală*, în *Abuzul de drept. În Onorom Ion Luță 70*, Ed. Universul Juridic, București, 2015. Pentru dreptul francez a se vedea și, B. Fages, *L'abus de droit dans les contrats des distribution*, Cah.dr.ent., nr. 6/1998., p. 11-18; M. Behar-Touchais, G. Virassamy, *op. cit.*, p. 167 - 168.
- ⁶² M. Behar-Touchais, G. Virassamy, *op. cit.*, pag. 165.
- ⁶³ În acest sens B. Fages, *op. cit.*, pag. 16. Curtea de casație franceză s-a pronunțat inițial împotriva unei astfel de interpretări. Într-o speță recentă, însă, această idee găsește ecou (D. 1999, pag. 114, notă D. Mazeaud).
- ⁶⁴ M. Behar-Touchais, G. Virassamy, *op. cit.*, pag. 168.
- ⁶⁵ L. Vogel, *op. cit.*, p. 168.